

V Bruseli 6. decembra 2016
(OR. en)

15198/16

JAI 1040
DROIPEN 208
COPEN 371
GENVAL 128
MIGR 211
COSI 204

SPRIEVODNÁ POZNÁMKA

Od:	Jordi AYET PUIGARNAU, riaditeľ, v zastúpení generálneho tajomníka Európskej komisie
Dátum doručenia:	2. decembra 2016
Komu:	Jeppe TRANHOLM-MIKKELSEN, generálny tajomník Rady Európskej únie
Č. dok. Kom.:	COM(2016) 719 final
Predmet:	SPRÁVA KOMISIE EURÓPSKEMU PARLAMENTU A RADE o posúdení vplyvu existujúcich vnútroštátnych právnych predpisov, ktorými sa stanovuje ako trestný čin využívanie služieb, ktoré sú predmetom vykorisťovania súvisiaceho s obchodovaním s ľuďmi, na predchádzanie obchodovaniu s ľuďmi, v súlade s článkom 23 ods. 2 smernice 2011/36/EÚ

Delegáciám v prílohe zasielame dokument COM(2016) 719 final.

Príloha: COM(2016) 719 final

V Bruseli 2. 12. 2016
COM(2016) 719 final

SPRÁVA KOMISIE EURÓPSKEMU PARLAMENTU A RADE

o posúdení vplyvu existujúcich vnútroštátnych právnych predpisov, ktorými sa stanovuje ako trestný čin využívanie služieb, ktoré sú predmetom vykorisťovania súvisiaceho s obchodovaním s ľuďmi, na predchádzanie obchodovaniu s ľuďmi, v súlade s článkom 23 ods. 2 smernice 2011/36/EÚ

1. Kontext a účel

Táto správa je odpoveďou na požiadavku uvedenú v článku 23 ods. 2 smernice 2011/36/EÚ o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV, podľa ktorej: „Komisia do 6. apríla 2016 predloží Európskemu parlamentu a Rade správu, v ktorej posúdi vplyv existujúcich vnútroštátnych právnych predpisov, ktoré ustanovujú ako trestný čin využívanie služieb, ktoré sú predmetom vykorisťovania súvisiaceho s obchodovaním s ľuďmi, na prevenciu obchodovania s ľuďmi, a podľa potreby k nej pripojí legislatívne návrhy“.

Odkaz na kriminalizáciu využívania služieb obetí obchodovania s ľuďmi sa uvádza v článku 18 (s názvom Prevencia) ods. 1 a ods. 4 smernice 2011/36/EÚ, v ktorom sa stanovuje, že: „1. Členské štáty prijímú vhodné opatrenia, ako sú vzdelávanie a odborná príprava, odradzujúce od dopytu a znižujúce dopyt, ktorý stimuluje všetky formy vykorisťovania súvisiaceho s obchodovaním s ľuďmi. [...] 4. S cieľom zvýšiť účinnosť prevencie obchodovania s ľuďmi a boja proti nemu prostredníctvom opatrení odradzujúcich od dopytu členské štáty zväžia prijatie opatrení, **ktorými sa medzi trestné činy zaradí využívanie služieb, ktoré tvoria predmet vykorisťovania v zmysle článku 2, ak sa tieto služby využívajú s vedomím, že daná osoba je obeťou trestného činu uvedeného v článku 2.**“

V správe sa poskytuje opis existujúcich vnútroštátnych právnych predpisov, ktorými sa kriminalizuje využívanie služieb obetí obchodovania s ľuďmi, a posudzuje sa vplyv všetkých takýchto právnych opatrení. Do rozsahu pôsobnosti článku 23 ods. 2 nepatrí preskúmanie iných nelegislatívnych opatrení, ktoré môžu existovať na vnútroštátnej úrovni, či legislatívnych opatrení, ktoré sa netýkajú kriminalizácie využívania služieb obetí obchodovania s ľuďmi. Je potrebné poznamenať, že v tejto správe sa neposudzuje dodržiavanie ustanovení smernice 2011/36/EÚ. Správa by sa mala čítať v spojení so „správou o posúdení rozsahu, v akom členské štáty prijali opatrenia potrebné na dosiahnutie súladu so smernicou 2011/36/EÚ o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania v súlade s článkom 23 ods. 1“ [COM(2016) 722]. Prihliada sa v nej aj na prvú správu Komisie o pokroku dosiahnutom v boji proti obchodovaniu s ľuďmi a pri ochrane obetí obchodovania (ďalej len „správa o pokroku“).

Pri vypracovávaní tejto správy Komisia využila informácie získané od členských štátov prostredníctvom dotazníka, ktorý sa rozosielať v máji 2016, a konzultovala s občianskou spoločnosťou prostredníctvom platformy občianskej spoločnosti EÚ proti obchodovaniu s ľuďmi¹, ako aj prostredníctvom Skupiny expertov Európskej komisie pre boj proti obchodovaniu s ľuďmi².

¹ Viac informácií nájdete v oznámení Komisie Európskemu parlamentu a Rade, Správa o pokroku dosiahnutom v boji proti obchodovaniu s ľuďmi (2016) podľa článku 20 smernice 2011/36/EÚ o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, COM(2016) 267 final.

² Rozhodnutie Komisie (2011/502/EÚ) z 10. augusta 2011, ktorým sa zriaďuje Skupina expertov pre boj proti obchodovaniu s ľuďmi a ktorým sa zrušuje rozhodnutie 2007/675/ES.

2. Existujúce vnútroštátne právne predpisy, ktorými sa využívanie služieb, ktoré sú predmetom vykorisťovania súvisiaceho s obchodovaním s ľuďmi, zaraduje medzi trestné činy

2.1. Súhrn odpovedí

Nasledujúca analýza je založená na odpovediach, ktoré poskytli členské štáty. Komisia nemôže vylúčiť, že môžu existovať iné vnútroštátne predpisy či vývoj. V súvislosti s analýzou Komisia požiadala členské štáty, aby podali správu o „*existujúcich vnútroštátnych právnych predpisoch, v ktorých sa využívanie služieb, ktoré sú predmetom vykorisťovania súvisiaceho s obchodovaním s ľuďmi, zaraduje medzi trestné činy; o tom, kto presne je kriminalizovaný; či sa predpokladá kriminalizácia všetkých foriem vykorisťovania; či sa podľa právnych predpisov vyžaduje preukázanie prvku vedomia o tom, že daná osoba je obeťou obchodovania s ľuďmi, a aký to má vplyv na uplatniteľnosť týchto právnych predpisov; o tom, aké opatrenia boli prijaté na zabezpečenie informovanosti verejnosti o týchto právnych predpisoch s cieľom zabezpečiť lepšie vykonávanie; o dostupných štatistických údajoch o trestných stíhaniach a odsúdeniach a existujúcich prekážkach; ak neexistujú žiadne vnútroštátne právne predpisy, o tom, aké sú dôvody a aké alternatívy existujú na splnenie povinnosti zvážiť kriminalizáciu; ako posudzujú vplyv takýchto právnych predpisov a či majú relevantné odporúčania; aké konzultačné procesy sa zaviedli a či si objednali vykonanie nejakého hodnotenia a výskumu v súvislosti s takýmito zákonmi.*“

Hneď na začiatku by sa malo zdôrazniť, že členské štáty v poskytnutých informáciách podrobne neuviedli, ako splnili právnu požiadavku **zvážiť** kriminalizáciu osôb využívajúcich obeť, ktorá vyplýva z článku 18 ods. 4 smernice 2011/36/EÚ.

Z analýzy odpovedí členských štátov vyplýva, že v čase vypracovávania tejto správy **desať (10) členských štátov využívanie služieb, ktoré sú predmetom všetkých foriem vykorisťovania obetí obchodovania s ľuďmi, zaradilo medzi trestné činy a pätnásť (15) členských štátov stanovilo len obmedzenú a selektívnu kriminalizáciu využívania služieb obetí obchodovania s ľuďmi.**

Konkrétne:

1. Členské štáty, ktoré stanovili takýto trestný čin vo vzťahu k všetkým formám vykorisťovania (Bulharsko, Cyprus, Grécko, Chorvátsko, Litva, Malta, Portugalsko, Rumunsko, Slovinsko, Spojené kráľovstvo)

Desať (10) členských štátov uviedlo, že má existujúce vnútroštátne právne predpisy, ktorými sa využívanie služieb, ktoré sú predmetom vykorisťovania obetí obchodovania s ľuďmi, zaraduje medzi trestné činy (**Bulharsko, Cyprus, Grécko, Chorvátsko, Litva, Malta, Portugalsko, Rumunsko, Slovinsko, Spojené kráľovstvo**³), zamerané na všetky formy vykorisťovania.

³ **Spojené kráľovstvo** Komisii oznámilo, že Anglicko a Wales majú takéto existujúce opatrenia týkajúce sa obchodovania s ľuďmi, zatiaľ čo Škótsko nezaviedlo žiadne takéto opatrenia a Severné Írsko uviedlo, že má takéto opatrenia zamerané len na obchodovanie s ľuďmi na účely sexuálneho vykorisťovania.

Bulharsko Komisiu informovalo, že podľa bulharského trestného zákonníka (článok 159c) sa osoba, ktorá využíva inú osobu, ktorá je obeťou obchodovania s ľuďmi, na sexuálne účely, nútenú prácu alebo žobranie, odoberanie orgánov, tkanív, buniek alebo telesných tekutín, alebo takúto osobu drží v nútenom podruží, a to bez ohľadu na jej súhlas, potrestá odňatím slobody na tri až desať rokov a peňažným trestom vo výške 10 000 až 20 000 levov. **Chorvátsko** má podobné ustanovenie, ale ide ešte ďalej, keďže pre každého, kto vedome využíva obeť alebo jej služby, ukladá rovnaké tresty ako osobám obvineným zo spáchania trestného činu obchodovania s ľuďmi. **Cyprus** uvádza, že v článku 17 zákona č. 60(I)/2014 sa stanovuje, že každá osoba, ktorá sa môže odôvodnene domnievať, že práca alebo služby, ktoré využíva, sú poskytované obeťou obchodovania s ľuďmi, sa dopúšťa trestného činu podľa zákona o boji proti obchodovaniu s ľuďmi. **Grécko** takého vnútroštátne právne ustanovenia stanovilo v roku 2013 v zákone č. 4198/2013, ktorým sa kriminalizujú osoby, ktoré vedome prijímajú prácu osoby, ktorá je obeťou obchodovania s ľuďmi, ako aj osoby, ktoré vedome vykonávajú pohlavný styk s osobou, ktorá je obeťou obchodovania s ľuďmi. **Litva** uviedla, že podľa článku 147 ods. 2 trestného zákonníka sa každá osoba, ktorá využíva služby poskytované obeťami obchodovania s ľuďmi a ktorá vedela alebo mala vedieť, že ide o obeť, potrestá pokutou alebo opatreniami na obmedzenie slobody. Je potrebné poznamenať, že osoba, ktorá spácha takýto skutok a následne dobrovoľne informuje orgány presadzovania práva a aktívne spolupracuje predtým, ako bola vyhlásená za podozrivú, môže byť trestnej zodpovednosti zbavená. Za takéto skutky sa okrem toho zodpovedajú aj právnické osoby. **Malta** Komisiu informovala, že každá osoba, ktorá sa podieľa na službách alebo práci alebo ich využíva s vedomím, že osoba, ktorá takéto služby alebo prácu vykonáva, je obeťou obchodovania s ľuďmi, je vinná z trestného činu a po usvedčení sa potrestá odňatím slobody v trvaní osemnástich mesiacov až piatich rokov. Podobné ustanovenia existujú v **Portugalsku** a **Slovinsku** (uloženie trestu odňatia slobody až do troch rokov a pokuta). **Rumunsko** Komisiu informovalo, že podľa článku 216 rumunského trestného zákonníka sa kriminalizuje každá osoba, ktorá využíva služby uvedené v článku 182 trestného zákona (o vykorisťovaní), pričom nie je obchodníkom s ľuďmi, a ktorá vie, že tieto služby poskytuje obeť obchodovania s ľuďmi.

2. Členské štáty, ktoré nestanovili výslovné vnútroštátne právne predpisy alebo ktoré stanovili obmedzenú a selektívnu kriminalizáciu využívania služieb poskytovaných obeťami obchodovania s ľuďmi⁴

Štrnásť (14) členských štátov uviedlo, že nemajú žiadne výslovné vnútroštátne právne predpisy, ktorými sa využívanie služieb, ktoré sú predmetom všetkých foriem vykorisťovania obetí obchodovania s ľuďmi, zaraďuje medzi trestné činy (**Belgicko, Česká republika, Estónsko, Francúzsko, Holandsko, Lotyšsko, Luxembursko, Maďarsko, Nemecko, Poľsko, Rakúsko, Slovensko, Španielsko, Taliansko**). Niektoré členské štáty (**Fínsko, Írsko, Švédsko**) však zaviedli právne predpisy zamerané na využívanie obetí obchodovania s ľuďmi, ale len v súvislosti s konkrétnymi formami vykorisťovania. **Fínsko** a **Írsko** konkrétne uviedli, že majú vnútroštátne právne predpisy zamerané len na využívanie obetí obchodovania s ľuďmi na účely sexuálneho vykorisťovania. **Švédsko** uvádza, že hoci neexistuje žiadne osobitné ustanovenie, ktorým sa

⁴ **Fínsko, Írsko a Švédsko** stanovili právne predpisy, len pokiaľ ide o obchodovanie s ľuďmi na účely sexuálneho vykorisťovania, a **Rakúsko, Belgicko, Nemecko, Estónsko, Francúzsko, Maďarsko, Taliansko, Lotyšsko, Luxembursko, Holandsko, Poľsko a Slovensko** len v súvislosti so smernicou o sankciách voči zamestnávateľom.

kriminalizuje využívanie služieb obete obchodovania s ľuďmi, uplatňujú sa ustanovenia zákona o zákaze kupovania sexuálnych služieb, ktoré sa môžu vzťahovať na využívanie služieb vynútených od obetí obchodovania s ľuďmi na účely sexuálneho vykorisťovania.

Podľa informácií, ktoré poskytli niektoré z členských štátov, ktoré nezaviedli takéto výslovné ustanovenia, by sa v niektorých prípadoch mohli využiť ustanovenia týkajúce sa sexuálnych trestných činov alebo sexuálneho vykorisťovania detí (napr. **Taliansko, Španielsko, Holandsko a Belgicko**). Hoci **Taliansko** nemá žiadne takéto výslovné ustanovenia, uvádza, že podľa článku 603 a talianskeho trestného zákona sa medzi trestné činy zaraďuje nezákonné sprostredkovanie a vykorisťovanie pracovnej sily vo všeobecnosti. Napriek tomu, že **Rakúsko** nemá žiadne výslovné ustanovenie o obetiach obchodovania s ľuďmi, existuje tu nedávno prijaté ustanovenie o pohlavnom styku s osobami proti ich vôli zneužitím tiesne alebo po predchádzajúcom zastrašovaní.

Niektoré členské štáty ďalej uvádzajú, že majú zavedené len opatrenia na transpozíciu a vykonávanie **smernice 2009/52/ES z 18. júna 2009, ktorou sa stanovujú minimálne normy pre sankcie a opatrenia voči zamestnávateľom štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na území členských štátov**⁵ (takzvanej smernice o sankciách voči zamestnávateľom) (napr. **Poľsko alebo Maďarsko**). V oznámení o uplatňovaní smernice 2009/52/ES z 18. júna 2009 sa v tejto súvislosti pripomína, že členské štáty vo všeobecnosti kriminalizovali nelegálne zamestnávanie za všetkých okolností uvedených v článku 9 (vrátane prípadov, keď zamestnávateľ vie, že pracovník je obeťou obchodovania s ľuďmi). Podľa tohto oznámenia **Česká republika** a **Španielsko** nemajú osobitnú trestnú sadzbu za nelegálne zamestnávanie v situáciách, keď „je zamestnávateľ oboznámený so skutočnosťou, že pracovník je obeťou obchodovania s ľuďmi“⁶.

Treba však pripomenúť, že osobný rozsah pôsobnosti smernice 2009/52/ES je obmedzený len na štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na území EÚ. Preto sa nevzťahuje na obete obchodovania s ľuďmi, ktoré sú štátnymi príslušníkmi EÚ, ani na obete obchodovania s ľuďmi, ktoré sú štátnymi príslušníkmi tretích krajín, ale majú oprávnenie na pobyt v EÚ. Smernica sa okrem toho uplatňuje na prípady vykonávania závislej činnosti⁷, nevzťahuje sa však na prípady, keď je obeť samostatne zárobkovo činnou osobou, alebo prípady, keď osoba využívajúca jej služby nie je zamestnávateľom. Preto je kriminalizácia stanovená v smernici 2009/52/ES prispôbená jej predmetu a rozsahu pôsobnosti, ktoré sú obmedzené a nepostačujú na riešenie všetkých prípadov obchodovania s ľuďmi. Slúži však ako dobrý príklad

⁵ Smernica 2009/52/ES, ktorou sa stanovujú minimálne normy pre sankcie a opatrenia voči zamestnávateľom štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na území členských štátov, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX%3A32009L0052>.

⁶ Vzhľadom na obdobie, ktoré uplynulo od prijatia oznámenia Komisie o uplatňovaní smernice 2009/52/ES, nemožno vylúčiť, že príslušné právne predpisy boli medzitým prijaté. Viac informácií sa nachádza v oznámení Komisie Európskemu parlamentu a Rade o uplatňovaní smernice 2009/52/ES z 18. júna 2009, ktorou sa stanovujú minimálne normy pre sankcie a opatrenia voči zamestnávateľom štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na území členských štátov, COM (2014) 286 final.

⁷ Vymedzenie pojmu zamestnanie zahŕňa výkon činností predstavujúcich akúkoľvek formu práce upravenú vnútroštátnym právom alebo v súlade s ustálenou praxou pre zamestnávateľa alebo pod jeho vedením a/alebo dohľadom (článok 2 písm. c) smernice 2009/52/ES); v preambule sa uvádza, že by to malo byť bez ohľadu na právny vzťah (odôvodnenie 7).

opatrení, ktoré by sa mohli v tomto smere využiť na ďalší rozvoj a konsolidáciu právneho rámca na boj proti obchodovaniu s ľuďmi.

3. Alternatívy k nedostatočnej kriminalizácii

Ako už bolo uvedené, podľa článku 18 ods. 4 smernice majú členské štáty povinnosť aspoň zvážiť kriminalizáciu osôb, ktoré vedome využívajú služby obetí obchodovania s ľuďmi. Členské štáty však poskytli Komisii len obmedzené informácie o alternatívach v prípade, že neexistujú žiadne vnútroštátne opatrenia na kriminalizáciu osôb, ktoré využívajú služby obetí obchodovania s ľuďmi. Na základe odpovedí na dotazníky možno konštatovať, že v tejto súvislosti poskytlo informácie len **Holandsko** a **Španielsko**. **Holandsko** poskytlo informácie o informačných kampaniach o anonymnom oznamovaní trestných činov, zvyšovaní informovanosti a zverejňovaní trestných stíhaní sexuálneho zneužívania detí za peňažnú úhradu, ako aj informácie o dohodách s podnikateľským sektorom o presadzovaní dodržiavania ľudských práv. **Španielsko** uviedlo, že hoci nemá ustanovenie výslovne kriminalizujúce využívanie sexuálnych služieb poskytovaných obeťou obchodovania s ľuďmi s vedomím stavu zraniteľnosti obeť, akýkoľvek takýto skutok by sa mohol považovať za trestný čin proti sexuálnej slobode a integrite osoby, pričom by sa uplatňovali príslušné články trestného zákonníka.

4. Hodnotenia

Obmedzený počet členských štátov uviedol, že si objednali vykonanie **hodnotení** takýchto právnych predpisov alebo príslušný výskum (napr. **Fínsko**, **Švédsko**). **Švédsko** Komisii oznámilo, že v roku 2010 bola uverejnená prieskumná správa o zákaze kupovania sexuálnych služieb. Dospelo sa v nej okrem iného k týmto kľúčovým zisteniam: a) poulíčna prostitúcia sa znížila o polovicu; b) novým priestorom pre prostitúciu sa stal internet; c) zákaz kupovania sexuálnych služieb potlačil vznik organizovaného zločinu a d) verejná podpora zákazu sa zvýšila. Okrem toho sa očakáva prieskum boja proti obchodovaniu s ľuďmi, v rámci ktorého sa vyhodnotí uplatňovanie trestného ustanovenia o obchodovaní s ľuďmi a skontroluje sa aj, ako orgány presadzovania práva vyšetrujú a riešia prípady týkajúce sa obchodovania s ľuďmi.

Fínsko si objednalo vykonanie výskumu v nadväznosti na prelomový rozsudok najvyššieho súdu o takzvanej čiastočnej kriminalizácii kupovania sexuálnych služieb od sprostredkovaných prostitútok a obetí obchodovania s ľuďmi. Z výskumu vyplynulo, že hlavným problémom pri uplatňovaní zákona je to, že sa zistí, vyšetrí, stíha a potrestá veľmi málo prípadov zneužívania obetí obchodovania na sexuálne účely. V súvislosti s čiastočnou kriminalizáciou osôb, ktoré si kupujú sexuálne služby, bola za problematickú označená požiadavka na preukázanie úmyslu (*mens rea*). V správe sa uvádza, že táto situácia je priaznivá pre osoby, ktoré si kupujú sexuálne služby, pričom sa vyhýbajú tomu, aby sa oboznámili do situáciou prostitútky, ale sú podrobne oboznámené so znením príslušných právnych predpisov. Výskumní pracovníci navrhli úplnú kriminalizáciu

kupovania sexuálnych služieb. V nadväznosti na túto správu vláda navrhla zmeniť definíciu príslušného trestného činu tak, že bude založený na nedbanlivosti osoby využívajúcej služby⁸.

Spojené kráľovstvo (Severné Írsko) očakáva vypracovanie hodnotenia v roku 2018, pričom uviedlo, že **Škótsko** si objednalo vykonanie výskumu na túto tému počas podrobného preskúmania zákona o obchodovaní s ľuďmi a vykorisťovaní (2015).

Štatistické údaje, ktoré Komisii poskytli všetky členské štáty, sú vo všeobecnosti skromné a zahŕňajú len obmedzený počet oznámených trestných stíhaní a odsúdení. Okrem toho je otázne, či sú takto rozčlenené údaje o tomto trestnom čine dostupné na vnútroštátnej úrovni. Napríklad **Taliansko** zdôrazňuje, že v súčasnosti neexistujú žiadne samostatné údaje týkajúce sa využívania služieb poskytovaných obeťami obchodovania s ľuďmi. Komisia sa bude touto oblasťou ďalej zaoberať v kontexte činnosti zameranej na zlepšovanie kvality a porovnateľnosti štatistických údajov o obchodovaní s ľuďmi, ktoré sa zhromažďujú na úrovni EÚ.

2.2. Posudzovanie vplyvu a uplatňovanie

Z informácií, ktoré boli poskytnuté Komisii, vyplýva, že členské štáty uplatňujú pomerne rozmanité prístupy a postupy. Vo všetkých členských štátoch, kde existujú vnútroštátne opatrenia, ktorými sa využívanie služieb, ktoré sú predmetom vykorisťovania súvisiaceho s obchodovaním s ľuďmi, zaraďuje medzi trestné činy, je osobný rozsah pôsobnosti týchto ustanovení obmedzený len na osoby, ktoré priamo využívajú služby alebo práce poskytované obeťami.

Pokiaľ ide o veľkú väčšinu členských štátov, kde existuje vnútroštátny právny predpis, ktorým sa využívanie služieb, ktoré sú predmetom vykorisťovania súvisiaceho s obchodovaním s ľuďmi, zaraďuje medzi trestné činy, členské štáty uvádzajú, že na posúdenie jeho vplyvu je ešte príliš skoro. Dôvodom je skutočnosť, že opatrenia nadobudli účinnosť až po uplynutí lehoty na transpozíciu smernice 2011/36/EÚ v roku 2013 v dôsledku krátkej lehoty na vykonanie tejto smernice.

Vo všetkých členských štátoch, ktoré majú takéto ustanovenia, sa vyžaduje, aby osoba využívajúca takéto služby vopred vedela, že osoba, ktorej služby sa využívajú, je obeťou obchodovania s ľuďmi. V takýchto prípadoch sú hlásené všeobecné ťažkosti, pokiaľ ide o získavanie dôkazov. Vo väčšine dotknutých členských štátov dôkazné bremeno nesie najmä prokurátor: podozrivý/obvinený má výhodu prezumpcie neviny a nemusí svoju nevinu dokázať. Len v prípade **Írska** sa dôkazné bremeno presúva a nesie ho obvinený, ktorý musí preukázať, že nevedel a nemal žiadne opodstatnené dôvody domnievať sa, že osoba, proti ktorej bol spáchaný trestný čin, je obeťou obchodovania s ľuďmi.

V tejto súvislosti sa v dôvodovej správe Dohovoru Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi pripomína, že „[...] preukázanie vedomia môže byť pre orgány činné v trestnom konaní zložité.“ Podobné ťažkosti vznikajú pri rôznych iných druhoch ustanovení trestného práva, podľa ktorých sa

⁸ Viac informácií získate v správe: Johanna Niemi a Jussi Aaltonen, Abuse of a victim of sex trade: Evaluation of the Finnish sex purchase ban (Zneužívanie obeť obchodovania na sexuálne účely: hodnotenie fínskeho zákazu kupovania sexuálnych služieb), Ministerstvo spravodlivosti Fínska, 2014, ktorá je dostupná na adrese http://ec.europa.eu/anti-trafficking/publications/abuse-victim-sex-trade_en.

vyžaduje dôkaz o nejakej nehmotnej zložke trestného činu. **Ťažkosti s nájdením dôkazu však nie sú nevyhnutne presvedčivým argumentom za to, aby sa daný druh správania nepovažoval za trestný čin.**“ Ťažkosti spojené so získavaním dôkazov o trestnom čine by v tejto súvislosti nemali viesť k tomu, aby sa určité správanie nekriminalizovalo.

Hoci počet úspešných vyšetrení, trestných stíhaní a odsúdení má nepochybne odstrašujúci účinok, otázne je, ako sa môže takáto štatistika vykladať, a to osobitne vo vzťahu k posudzovaniu vplyvu či úspechu príslušných opatrení. **Vzhľadom na skutočnosť, že najväčší vplyv takýchto opatrení spočíva predovšetkým v predchádzaní trestných činov, štatistiky o trestných stíhaniach a odsúdeniach nemôžu byť spoľahlivým ukazovateľom účinnosti opatrení.** Ako už bolo uvedené, štatistické údaje poskytnuté na účely tejto správy sú skromné. **Bulharsko** uvádza, že v roku 2014 sa vyskytli štyri (4) obvinenia a jedno (1) odsúdenie a v roku 2015 päť (5) obvinení a dve (2) odsúdenia. **Grécko** uviedlo, že podľa štatistických údajov gréckej polície prebehlo od nadobudnutia účinnosti nového zákona jedno (1) trestné stíhanie. **Rumunsko** ďalej informuje, že v roku 2015 boli riaditeľstvu pre vyšetrowanie organizovanej trestnej činnosti a terorizmu oznámené prvé prípady a za trestný čin využívania služieb obetí obchodovania s ľuďmi bolo trestne stíhaných deväť (9) osôb. Podľa najvyššej súdnej rady bolo do mája 2016 za trestný čin využívania služieb vykorisťovanej osoby odsúdených 15 osôb. Tieto rozsudky však nie sú konečné a je možné sa proti nim odvolať na najvyššom súde.

Komisia by v tejto súvislosti rada pripomenula zistenia uvedené v správe o pokroku: *„Informácie zhromaždené Komisiou jasne ukazujú, že je dôležité, aby členské štáty zintenzívnili úsilie o zvýšenie počtu vyšetrowaní a trestných stíhaní a aby sa znížilo zaťaženie obetí a ich svedeckých výpovedí na účely zhromažďovania dôkazov počas trestných konaní. Členské štáty by tak mohli urobiť prostredníctvom pravidelnej a cielenej odbornej prípravy pre vyšetrowateľov, prokurátorov a sudcov a prostredníctvom systematického využívania finančného vyšetrowania [v súlade s odporúčaniami finančnej akčnej skupiny (FATF)] a iných účinných nástrojov vyšetrowania založených na spravodajskej činnosti, ktoré môžu poskytnúť rôznorodosť dôkazového materiálu, ktorý sa použije spolu so svedeckou výpoveďou obeť. Na účinné potláčanie tejto trestnej činnosti by takisto mali vyčleniť dostatočné finančné a ľudské zdroje“.*

Obmedzenie trestnej zodpovednosti len na situáciu, keď niekto využíva služby s priamym a skutočným vedomím, že daná osoba je obeťou obchodovania s ľuďmi, nastavuje latku pre úspešné ukončenie trestného stíhania veľmi vysoko. V tejto súvislosti by sa mala dôkladne preskúmať a zvážiť úroveň vedomia, ktorá by sa mala požadovať v prípade tohto trestného činu.

3. Zabezpečenie účinného predchádzania obchodovaniu s ľuďmi

V tejto kapitole sa odzrkadľujú úvahy⁹ Komisie o tejto záležitosti, ktoré sa riadia stratégiou EÚ na boj proti obchodovaniu s ľuďmi¹⁰ a inými kľúčovými nástrojmi politiky¹¹, a poskytuje sa základ pre

⁹ Napríklad štúdie Komisie o iniciatívach na predchádzanie obchodovaniu s ľuďmi a o rodovom rozmere obchodovania s ľuďmi, ktoré sú výsledkom stratégie EÚ na boj proti obchodovaniu s ľuďmi.

jej analýzu. Uvedená analýza preukázala neúplný a rozmanitý právny rámec týkajúci sa právneho zaobchádzania s osobami využívajúcimi služby obetí obchodovania s ľuďmi na vnútroštátnej úrovni, ktorý má vplyv na účinné predchádzanie trestným činom. Práve v tomto prostredí zostáva obchodovanie s ľuďmi rozšírené, a to aj napriek vynaloženému úsiliu, a neexistujú žiadne náznaky, že by tento závažný trestný čin bol na ústupe.

Základom akéhokoľvek rozhodujúceho odstrašujúceho opatrenia týkajúceho sa obchodovania s ľuďmi je v tejto súvislosti zodpovednosť páchatel'ov. Táto skutočnosť sa odráža aj v iných kľúčových medzinárodných a európskych právnych nástrojoch¹². Ďalej sa ňou zaoberal **Európsky parlament**¹³ a **Parlamentné zhromaždenie Rady Európy**¹⁴, ako aj **občianska spoločnosť**¹⁵.

Komisia v **Európskom programe v oblasti bezpečnosti** stanovila a vo svojich správach a štúdiách opakovane zdôraznila, že obchodovanie s ľuďmi ako závažná cezhraničná a organizovaná trestná činnosť má obrovské ľudské, sociálne a hospodárske náklady¹⁶. Založené je na **dopyte** po všetkých formách vykorisťovania a na vysokých **ziskoch**. Zisky v legálnom aj nelegálnom hospodárstve vedú k zložitému vzájomnému pôsobeniu medzi ponukou a dopytom, ktoré je potrebné riešiť, ak sa má táto trestná činnosť odstrániť¹⁷. Riešenie tohto dopytu a jeho znižovanie je právnou povinnosťou podľa smernice 2011/36/EÚ a zameriava sa na predchádzanie vzniku ujmy prostredníctvom zmeny širšieho prostredia s cieľom obmedziť stimuly pre obchodovanie s ľuďmi.

3.1. Identifikácia osôb, ktoré využívajú služby vynútené od obetí obchodovania s ľuďmi

Dopyt v tejto súvislosti zahŕňa všetkých tých jednotlivcov, skupiny alebo právnické osoby, ktoré sledujú cieľ vykorisťovania obetí, aby dosiahli zisk na mnohých úrovniach, tých, ktorí priamo využívajú a zneužívajú obeť, ako aj tých, ktorí konajú ako podporovatelia a sprostredkovatelia,

¹⁰ Oznámenie o stratégii EÚ na roky 2012 – 2016 zameranej na odstránenie obchodovania s ľuďmi, [COM(2012)286 final].

¹¹ Napríklad Európsky program v oblasti bezpečnosti, európska migračná agenda, strategický záväzok EÚ v oblasti rodovej rovnosti a akčný plán EÚ pre ľudské práva a demokraciu.

¹² Napríklad Protokol Organizácie Spojených národov o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi, z roku 2000 (článok 9) a Dohovor Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi z roku 2005 (články 6 a 19).

¹³ Uznesenie Európskeho parlamentu z 12. mája 2016 o vykonávaní smernice 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania z rodového hľadiska [2015/2118(INI)], uznesenie Európskeho parlamentu z 5. júla 2016 o boji proti obchodovaniu s ľuďmi vo vonkajších vzťahoch EÚ [2015/2340(INI)], uznesenie Európskeho parlamentu z 26. februára 2014 o sexuálnom vykorisťovaní a prostitúcii a ich vplyve na rodovú rovnosť [2013/2103(INI)].

¹⁴ Uznesenie Parlamentného zhromaždenia Rady Európy č. 1983 s názvom Prostitúcia, obchodovanie s ľuďmi a moderné otroctvo v Európe (2014).

K dispozícii na adrese: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewPDF.asp?FileID=20716&lang=en>

¹⁵ Organizácie, ktoré sa zúčastňujú na platforme občianskej spoločnosti EÚ proti obchodovaniu s ľuďmi pripomínajú, že právne predpisy sú najvýznamnejším opatrením, ktoré by mali členské štáty prijať s cieľom zabezpečiť predchádzanie a znižovanie dopytu. Pracovný dokument útvarov Komisie: sprievodný dokument k správe o pokroku dosiahnutom v boji proti obchodovaniu s ľuďmi (2016) podľa článku 20 smernice 2011/36/EÚ o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, COM(2016) 267 final, SWD(2016) 159 final, s. 64.

¹⁶ Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov: Európsky program v oblasti bezpečnosti, COM(2015) 185 final.

¹⁷ Správa o pokroku.

a vo všeobecnosti tých, ktorí vytvárajú a prispievajú k vytváraniu priaznivého prostredia na takéto činnosti.

Podnikmi, ktoré využívajú obeť obchodovania s ľuďmi a plynú im z neho zisky, nie sú len na zločinecké organizácie, pričom obchodovanie s ľuďmi často zahŕňa reťazec legálnych podnikov. Škála subjektov a osôb, ktoré majú z toho zisk sa pohybuje od príbuzných obetí cez neformálne alebo formálne náborové agentúry, sprostredkovateľov na trhu práce, ktorí dodávajú pracovnú silu do osobitných odvetví, až po subdodávateľov v globálnych dodávateľských reťazcoch, ako aj cestovné agentúry a dopravné podniky a spoločnosti pôsobiace v oblasti informačných a komunikačných technológií.

Ďalším zdrojom dopytu sú spotrebitelia, ktorými môžu byť jednotlivci kupujúci výrobky vyrobené obeťami bez akéhokoľvek vedomia o tom, ako boli vyrobené, alebo osoby, ktoré vedome využívajú obeť obchodovania s ľuďmi, pričom ignorujú zjavné znaky obchodovania s ľuďmi a pracovného či sexuálneho vykorisťovania, akými sú nízke ceny alebo znaky násillia a zastrašovania. V správe sa v kontexte obchodovania s ľuďmi na účely sexuálneho vykorisťovania dospelých alebo detských obetí v tejto súvislosti upúšťa od používania takých termínov, ako je „klient“, keďže takáto terminológia by zakrývala utrpenie, zneužívanie a násillie, ktoré znášajú obeť obchodovania s ľuďmi.

Ako sa uvádza v pracovnom dokumente útvarov Komisie sprevádzajúcom správu o pokroku dosiahnutom v boji proti obchodovaniu s ľuďmi a o ochrane obetí obchodovania: „Konečný cieľ odstránenia obchodovania s ľuďmi sa dá dosiahnuť, len **ak sa v prvom rade zabráni vykonávaniu trestnej činnosti a využije sa široké spektrum dostupných nástrojov na úrovni EÚ a vnútroštátnej úrovni [...]** To znamená **nielen riešiť základné príčiny, pre ktoré sú ľudia zraniteľnejší voči obchodovaniu s ľuďmi** – akými sú chudoba, rodová nerovnosť a násillie páchané na ženách, etnická diskriminácia, sociálna marginalizácia, neregulárna migrácia –, **ale aj zabezpečiť, aby boli osoby, ktoré majú zisk z trestnej činnosti a vykorisťovania obetí, postavené pred spravodlivosť**“¹⁸.

Je jasné, že obchodovanie s ľuďmi a akékoľvek jeho aspekty sú vždy nezákonné. Na obchodovaní s ľuďmi nie je nič legítimné. Vykorisťovanie osoby v situácii donucovania inou osobou je trestuhodným správaním v každom systéme trestného súdnicstva. Obchodovanie s ľuďmi nemá žiadnu zákonnú ani morálnu stránku. Ide o vážny zločin a závažné porušenie ľudskej dôstojnosti podľa zákazu v článku 5 ods. 3 Charty základných práv Európskej únie. Nedostatočná kriminalizácia využívania služieb osoby, ktorá je obeť obchodovania s ľuďmi, **najmä s vedomím, že ide o obeť obchodovania s ľuďmi**, znižuje účinnosť celkového boja proti obchodovaniu s ľuďmi a je prekážkou dosiahnutia cieľov smernice 2011/36/EÚ. Dokonca aj v prípadoch, keď sa vo vnútroštátnych právnych predpisoch využívanie služieb, ktoré sú predmetom vykorisťovania súvisiaceho s obchodovaním s ľuďmi, nezaraďuje medzi trestné činy, skutočnosťou zostáva, že: obeť sú často opakovaně znásilňované, mentálne a psychicky

¹⁸ Pracovný dokument útvarov komisie: sprievodný dokument k správe o pokroku dosiahnutom v boji proti obchodovaniu s ľuďmi (2016) podľa článku 20 smernice 2011/36/EÚ o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, COM(2016) 267 final, SWD(2016) 159 final, s. 39.

zneužívané, trpia v dôsledku trestných činov v neposlednom rade proti svojej slobode, dôstojnosti, sexuálnemu sebaurčeniu a telesnej integrite.

4. Záverečné poznámky a ďalší postup

Podľa ustanovení článku 18 ods. 4 smernice 2011/36/EÚ členské štáty s cieľom zvýšiť účinnosť prevencie obchodovania s ľuďmi a boja proti nemu zvažia prijatie opatrení, ktorými sa medzi trestné činy zaradiť využívanie služieb, ktoré sú predmetom vykorisťovania obetí obchodovania s ľuďmi. Z analýzy, ktorá sa vykonala v tejto správe v kontexte posúdenia vplyvu existujúcich príslušných vnútroštátnych právnych predpisov podľa článku 23 ods. 2 smernice, vyplýva, že existuje **pomerne rôznorodé právne prostredie, ktoré nedokáže účinne prispievať k odrádzaniu od dopytu po takýchto službách.**

Úplná absencia kriminalizácie alebo nedostatočná kriminalizácia využívania takýchto služieb v kontexte obchodovania s ľuďmi **nielenže môže obchodníkov s ľuďmi menej odrádzať od činnosti, ktorá zo svojej povahy zahŕňa vykorisťovanie ich obetí, ale naopak ju môže dokonca podporovať, a to aj prostredníctvom kultúry beztrestnosti.** Pokiaľ ide o výzvu spojenú s odrádzaním od dopytu, zjavne je potrebné **sústrediť sa na tých, ktorí skutočne využívajú služby obetí rôznych foriem obchodovania s ľuďmi** s vedomím, že daná osoba je obeťou trestného činu.

V právnych systémoch viacerých členských štátov sa v súčasnosti tí, ktorí využívajú takéto služby s príslušným vedomím, nestavajú mimo zákona alebo sa stavajú mimo zákona len čiastočne, **čo má vplyv na právnu neistotu, pokiaľ ide** napríklad o trestnú zodpovednosť spojenú so vzťahom osoby využívajúcej služby s obeťou, právne zaobchádzanie s tými, ktorým z takéhoto vykorisťovania plynie zisk, alebo ho umožňujú a uľahčujú, rozlišovanie medzi osobou využívajúcou služby a vykorisťovateľom, zodpovednosť sprostredkovateľov, ako aj širších dodávateľských reťazcov.

Členské štáty by mali zintenzívniť svoje úsilie s cieľom zabezpečiť jednotnejšie a odrádzajúcejšie opatrenia proti tomuto prvku cezhraničnej trestnej činnosti obchodovania s ľuďmi. Hlavným cieľom tejto správy je prispieť k plneniu cieľov smernice 2011/36/EÚ týkajúcich sa zníženia dopytu a predchádzania obchodovaniu s ľuďmi s cieľom zabezpečiť, aby zločinecké skupiny nemali prospech z rozmanitého právneho zaobchádzania s osobami využívajúcimi obeť obchodovania s ľuďmi. Komisia v tejto súvislosti vyvodila významné závery z monitorovania situácie v členských štátoch a bude ďalej skúmať potenciálne možnosti a v budúcnosti v prípade potreby zvaží primerané legislatívne návrhy podľa článku 23 ods. 2 smernice 2011/36/EÚ.